
UVODNIK

SKLADNJA SLOVENSKEGA JEZIKA

Anton Janežič je o skladnji zapisal:

Skladati se pravi posamezne dele govora tako postavljati, da drugi lahko razumejo, kar hočemo povedati. Pravila, kako se ima to goditi, nas uči pa sklada ali skladoslovje. (Janežič 1854: 95.)

Beseda sama ob sebi je mrtva in nedoločna; v zvezi z drugimi besedami šele oživi in postane znanivka naših misli in čutov. (Janežič 1876: 156.)

Če izhajamo iz Janežičeve opredelitve skladnje, lahko zapišemo, da je skladnja tisto področje, ki je prisotno prav na vseh slovničnih ravneh. Sega tako na raven fonetike, besedotvorja, oblikoslovja, leksikologije, skladnje, besediloslovja itd. Skladnja je, gledano posplošeno, slovnica sama.

V tematski številki, ki je posvečena skladnji, smo želeli zaobjeti čim več področij, na katera posega skladnja: od fonetičnega pa vse do besedilnega. Dotaknili smo se tudi pravopisne problematike, izzivov poučevanja skladnje tako v osnovni kot srednji šoli, jezikovne stilistike, kontrastivnega preučevanja skladnje, kognitivnih pristopov k analizi skladnje, možnosti izrabe jezikoslovno označenih korpusov. Nekatera področja, kot sta npr. zgodovinski vidik razvoja skladenjskih zakonitosti in dialektološki pregled predvsem besednorednih pa tudi drugih skladenjskih značilnosti, bo sicer treba v bodoče še natančneje raziskati, vsekakor pa je velika večina področij, gledano tako jezikovno ravninsko kot metodološko, vsaj posredno predstavljena.

Pričujočo številko bi lahko razdelili na 8 različnih tematskih poglavij. Prvo zaobjema 6 prispevkov. Hotimir Tivadar osmišlja osnovne besedilnofonetične parametre in fonetiko kot vedo, ki pripomore k boljši izvedbi govornjenih besedil. Saška Štumberger izpostavlja povezavo med skladnjo in besedotvorjem, ki se kaže v tem, da tako pri skladnji kot pri besedotvorju z omejenim naborom sestavin in pravil tvorimo neskončno število kombinacij. Erika Kržišnik se osredotoča na frazeološke skladenjske pretvorbe, in sicer od členskih (pretvorba tožilniškega predmeta za stavčnim zanikanjem v rodilnik) do celovitih (pasivizacija, relativizacija in nominalizacija). Dejan Gabrovšek raziskuje funkcije podrednih veznikov, ki izražajo protivnost in pojasnjevalnost, Andreja Žele pa predstavlja aktualnostnočlenitvene pojave v slovenščini. Mira Krajnc Ivič analizira klasifikacijo in tipologizacijo be-

sedilnih vrst, ki sta odvisni tako od komunikacijskega področja kot od prototipičnih znotraj- in zunajbesedilnih prvin. Drugo tematsko poglavje, pravopisno, vsebuje en prispevek. Tina Lengar Verovnik v njem izpostavlja težave s stavo vejice, po katerih so najpogosteje spraševali uporabniki Jezikovne svetovalnice Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša pri ZRC SAZU. Presoja tudi obravnavo v SP 2001 z vidika pravopisne diktacije, zgledov in umestitve pravil v strukturi poglavja o vejici. V tretjem poglavju je prispevek Nine Ledinek, ki opozarja na možnosti izrabe jezikoslovno označenih korpusov slovenščine za skladijsko analizo jezika. V četrtem poglavju, ki je osredotočeno na poučevanje slovenščine, so trije prispevki. Prispevek, avtorjev Tadeje Rozman, Špele Arhar Holdt, Senje Pollak in Iztoka Kosma, se ukvarja z možnostmi uporabe korpusa šolskih pisnih izdelkov Šolar za namene ugotavljanja procesov usvajanja kolokacij v slovenskem jeziku ter z morebitnimi aplikacijami na jezikovni pouk slovenščine. Prispevek Irene Velikonja Kolar predstavlja ocenjevanje skladnje v šolskem eseju na maturi, hkrati pa opozarja na nekatere težave, ki se pojavljajo pri ocenjevanju te jezikovne ravnine. Prispevek Neže Gabršček se osredotoča na merjenje določenih parametrov skladijske kompleksnosti. Peto poglavje, posvečeno spontano govorjenemu jeziku, predstavlja raziskavo avtorice Ane Zwitter Vitez, ki odpira vprašanja enote za analizo spontanega govora in obenem predlaga enoto govorjeni odstavek, opredeljen na skladijski in prozodični ravni. Šesto tematsko poglavje posega na raven kognitivnega jezikoslovja. Agnieszka Będkowska Kopczyk analizira metaforične glagolsko-samostalniške konstrukcije s predložnimi zvezami s samostalniki čustev in glagoli, ki v fizičnem prostoru izražajo gibanje. Sedmo poglavje, jezikovnostilistično, vsebuje dva prispevka. Martin Schacherl opozarja na aktualne težnje sloga sodobne češko pisane teoretične strokovne komunikacije, Mojca Smolej pa skuša osvetliti nekatere izmed vidnejših Cankarjevih skladijskih gradnikov besedilnega sveta oz. stilemov. Zadnje tematsko poglavje vsebuje članke s področja primerjave skladijskih značilnosti slovenščine z nemščino oz. francoščino. Mojca Schlamberger Brezar podaja pregled francoskih in slovenskih skladijskih struktur, ki se dopolnjujejo z nedoločnikom, in jih poskuša razložiti s kontrastivno analizo. Alexander Rath preučuje skladijski položaj prvine pa pri prevajanju v nemščino, Jana Crnkovič pa kontrastivno predstavlja posebnosti besednega reda v slovenščini in nemščini. V zadnji del smo uvrstili tudi prispevek Mateja Hriberška, ki se ukvarja z začetki obravnave latinske skladnje v slovenščini.

Vseh osem tematskih poglavij se vsebinsko dopolnjuje, obenem pa nazorno potrjuje izhodiščno tezo, da je skladnja tisto slovnično področje, ki sega prav na vse jezikoslovne ravni. Tematska številka Jezika in slovstva tako pomembno zapolnjuje marsikatero vrzel na ravni preučevanja skladijskih zakonitosti, obenem pa kot prva prinaša poskus celovitega pregleda vseh področij, ki za poglobljene raziskave nujno potrebujejo tudi skladijski pristop.

Mojca Smolej,
urednica tematske številke